

УДК 811.112.2'373.7

*Микитка І.С.
(Львів, Україна)*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ – ПОЗНАЧЕННЯ НАЗВ ТВАРИН У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена розгляду фразеологічних одиниць з компонентом назви тварин як пізнавально-інформативних одиниць. Проводиться аналіз утворення та видозміни досліджуваних фразеологічних одиниць.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, анімалізм, пізнавально-інформативна функція, образність.*

Статья посвящена рассмотрению фразеологических единиц с компонентом названия животных как познавательно-информативных единиц. Проводится анализ возникновения и видоизменения исследуемых фразеологических единиц.

Ключевые слова: *фразеологическая единица, анимализмы, познавательно-информативная функция, образность.*

The article deals with some phraseological units with a component of animal names as cognitive informative units. Formation and modification of these phraseological units are analyzed.

Key words: *phraseological unit, animalism, cognitive informative function, figurativeness.*

Фразеологічні одиниці (ФО) як особливі мовні знаки належать до складних явищ мови, вони найвиразніше передають дух і красу мови. Для проникнення в сутність цього мовного феномена необхідний комплексний підхід, який враховував би дані різних дисциплін, адже компонентний склад, семантика, морфологічні та синтаксичні властивості ФО складні і цікаві тим, що вони є яскравим прикладом живого розвитку фразеологічної підсистеми мови.

Актуальність проблеми ФО на позначення назв тварин у сучасній німецькій мові зумовлена необхідністю комплексного дослідження фразеологічної номінації, під якою в сучасній мовознавчій науці розуміють найменування сутностей матеріального та ідеального порядку з використанням вже наявних у мові засобів, які зазнали повного або часткового переосмислення. Необхідно також виявити регулярні та специфічні властивості виникнення, формування та розвитку ФО на позначення назв тварин та роль компонента у формуванні цілісного та фразеологічного значення.

Компоненти ФО є словами вільного вжитку і набувають у складі ФО іншого значення, серед них анімалізми Aal, Bär, Esel, Gaul, Kalb, Hahn та інші. Утворення ФО, станов-

лення їх форми та змісту – процес складний, який передбачає семантичну та граматичну переорієнтацію висхідного словосполучення та слів, які входять до його складу.

Аналіз ФО на позначення назв тварин допоможе дослідити їх семантику в парадигматичній та синтагматичній площинах, що вивчають формування та розвиток ФО на засадах синхронно – діахронного підходу.

Розглянемо приклади.

1. *den Aal beim Schwanze fassen* – досл. *ухопити в'юна за хвіст*, розм. *починати справу не з того кінця, братися за неможливе, хапати чорта за хвіст* [1:26].

Як пояснюють словники, вираз відповідає латинському *anquillam cauda teues*, тобто ти не повинен довіряти людям, він відомий ще з часів середньовіччя. У німецькій мові цей вираз був дуже розповсюдженим, наприклад у німецького містика Зензе: „*Swer den ... al bei dem sweif wil haben und ein heiliges leben mit lawkeit wil an vahren, der wirt in beiden betrogen*“ [2:16], а у 1566 р. у Гартнера: „*Non tenet anquillam, qui per caudam tenet illam. Wer einen Aal bey dem Schwanz, dem bleibt er weder halb noch ganz*“ [3:59]. Часто вживав цей вираз і Мартін Лютер: „*Er (der Kardinal Cajetan) dachte, er hefte mich in den klappen, so hat er ahl bey dem schwantze. Aber ich besorge, ich werde zuletzt den ahl bey dem schwantze nicht halten, so ringet und dringet er sich zu drehen*“ [3: 293-295].

Слід зазначити, що вище згаданий вираз часто зустрічався і в діалектах німецької мови: *He krigt den Aal binen Steertier will einen Vortheil ernaschen und fängt es unrecht an* [3:10]. Він вживався також у англійській, французькій та нідерландській мовах.

Образ слизького в'юна, отже, був відомий ще з античних часів, але уже в середні віки мова йшла не про самого в'юна, а про його хвіст. І неможливо встановити, що було в реальності, тому що у французькій та італійській мовах була відома його латинська інтерпретація: *Qui tenet anquillam per caudam, non habet illam*. У французькій мові: *Qui prend l'anguille par la queue et la femme par la parole, peut dire qu'il ne tient*, в англійській мові: *There is as much of his world as of a wet eel by the tail*.

Пізніше у німецькій мові виникло ще одне прислів'я: *Wer den Aal hält beim Schwanz, dem bleibt er weder halb noch ganz* – *хто береться за справу не з того кінця, у того нічого не вийде*, а також новий варіант: *etwas/ ein Pferd am/ beim Schwanz aufzäumen (oder den Aal beim Schwanz fassen)* – *починати справу не з того кінця, ставити віз перед конем* [1:27].

У першому випадку ми маємо утворення нової ФО шляхом розширення компонентного складу, а в другому випадку йдеться про утворення фразеологічного варіанта. Фразеологі Гаврись В.І., Пророченко О.П., Телія В.М., Кунін О.В. називають фразеологічні варіанти зворотами, які семантично повністю збігаються, але не торкаються внутрішньої організації висхідної ФО [4:295; 5:43; 6:121; 7:95]. Варіанти ФО – це різновиди ФО, тотожні одна одній за якістю значень, стилістичними і синтаксичними функціями при частковій відмінності в лексичному складі.

На основі висхідної ФО виникло ще одне прислів'я: *Er/es ist zu halten wie ein Aal beim Schwanz und ein Weib beim Worte* – *він тримається так, як в'юн за хвіст, а жінка за слово*. У даному випадку йдеться про проблему образності. Відомо, що розв'язання проблеми образності (метафоричності) має першорядне значення для осмислення семантичної сутності ФО, дослідниками цього питання були Мокієнко В.М., Назарян А.Г. та ін. Для фразеології важливим є визначення образності, оскільки вона є здатністю

утворювати різні значення структурно-семантичних груп фразеологізмів [8:132; 9:49].

2. **jemandem einen Bären aufbinden** – розказувати комусь казки, небилиці; обманювати когось. Словники пояснюють, що раніше був дуже поширеним вираз **einen Bären anbinden**, наприклад у 17 столітті. Дана ФО мала значення *мати борги у якому-небудь торгівельному закладі*. А в наш час відбулося злиття цієї ФО з **FO von jemandem aufbinden**. Компонент **Bär**, як свідчать словники, взято з середньовісньонімецького *ber* зі значенням **Last**. Сучасна ФО має значення *розповідати кому-небудь неправдоподібні історії; обдурювати когось* [1:186].

Досліджувана **FO jemandem einen Bären aufbinden** розширила свій лексичний склад та свою семантику і видозмінилася у ФО **sich einen Bären aufbinden lassen** – *повірити якій-небудь нісенітниці*, а звідси також у ФО **etwas aufbinden, jemandem einen Bären, eine Lüge, ein Märchen aufbinden** – *морочити комусь голову; розповідати нісенітниці*.

Після 1945 р., тобто після II-ї Світової війни, у місті Лейпціг виникла нова ФО **jemanden einen Russen aufbinden** – *повірити у щось нездійсненне, компонент Bär символізує Росію*.

Основним продуктивним семантичним перетворенням є метафоричне перетворення найменування, яке сприяє семантичному оновленню компонентів ФО, появі нового значення та мотивації цього значення.

Порівняння як показник фразеологічності базується на змістовому відношенні подібності (розбіжності) між денотатом нових мовних одиниць, специфіка якого полягає в його семантиці й образно – відображувальній функції.

Отже, образна природа досліджуваних ФО з компонентом назви тварин розглядається як сигнально-інформаційна, оскільки ці ФО є мовними пам'ятками суспільної думки, історичною пам'яттю німецького народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко С. Н. Німецько-українсько-російський словник-довідник. Фразеологічна деривація на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови / Софія Никифорівна Денисенко. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 372с.

2. Deutsche Schriften. – München: Bihlmayer, 1892. – 457S.

3. Burkhard H. Briefe von Martin Luther/ Hans Burkhard. – Eislebener Verlag, 1763.-297S.

4. Гаврись В. І. Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові/ В.І. Гаврись. –К.: Радянська школа, 1971. – 247с.

5. Пророченко О.П. Семантическое варьирование в лексике и фразеологии/ О.П. Пророченко. – Куйбышев, 1996. - 152с. - (Коммуникативно- прагматические функции языковых единиц; №140).

6. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты/ В.Н. Телия. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 284с.

7. Кунин О.В. Курс фразеологии современного английского языка/ О. В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1996. – 336с.

8. Мокиенко В. М. Образы русской речи/ В.М. Мокиенко. – Л., 1986. -278с.

УДК 811.162.1 – 057.874 (477.83)

*Зелінська М.З.
(Львів, Україна)*

МОВЛЕННЕВИЙ ЕТИКЕТ МОЛОДИХ НОСІЇВ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ (на прикладі учнів суботньо-недільних шкіл Львівщини)

У статті проаналізовано найчастотніші відхилення на рівні актів мовленнєвого етикету, зареєстровані в польськомовному дискурсі учнів, які декларують польське походження та навчаються в польських суботньо-недільних школах Львівщини. Звернено увагу передусім на форми звертання до старших осіб, з якими досліджувані найчастіше спілкуються польською мовою. Представлено особливості етикетних формул привітання та побажання. З'ясовано, що зареєстровані відхилення є наслідком недостатньої соціолінгвістичної компетенції та інтерференційних процесів.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, адресативний зворот, особливість, загально-польська норма, соціолінгвістична компетенція, інтерференція.

В статье проанализированы наиболее частые отклонения на уровне актов речевого этикета, зарегистрированные в польскоязычном дискурсе учеников, которые декларируют польское происхождение и обучаются в польских суботне-воскресных школах Львовщины. Обращено внимание, прежде всего, на формы обращения к старшим лицам, с которыми ученики чаще общаются на польском языке. Представлены особенности этикетных формул приветствия и пожелания. Выяснено, что зарегистрированные отклонения являются следствием недостаточной социолингвистической компетенции и интерференционных процессов.

Ключевые слова: речевої етикет, адресативне вираження, особенність, общепольская норма, соціолінгвістическа компетенція, інтерференція.

The most often deviations on the level of speech etiquette, registered in the discourse of Polishspeaking pupils attending Polish Saturday Sunday schools in Lviv region are analysed in the article. Attention is paid primarily to the forms of address to older people to whom the subjects often speak Polish. The peculiarities of etiquette formulas of greetings and wishes are presented. It was learnt that the registered deviations are consequences of interference processes and lack of sociolinguistic competence.

Keywords: speech etiquette, addresseeive phrase, peculiarity, the general Polish language norm, sociolinguistic competence, interference.

Термін „комунікативна компетенція”, запропонований Хаймсом, неодноразово був предметом зацікавлення та дискусій українських та зарубіжних науковців. Це поняття